

ЕЗИКЪТ НА БЪЛГАРИТЕ В УКРАЙНА И МОЛДОВА
В СОЦИОЛОГИЧЕН АСПЕКТ

ИВАН А. СТОЯНОВ

Настъпилите през последното десетилетие на XX век процеси на обновяване, срутването на някои идеологии от миналото поставиха държавите, тези архипелази от етнически острови, пред необходимостта да се отърсят от някои остарели представи за малцинствата, като се проправя път за самобитното им развитие. Както трябваше да се очаква, едно от водещите места в тези процеси зае езикът, важна съставка на националното самосъзнание, чрез която се опазват и предават за бъдещите поколения културните и историческите ценности на всеки народ. В условията на извършващите се промени след десетилетия на забравя българският език като роден започна да се преподава в Украйна и Молдова. Очакваният резултат от това благородно дело е разширяване на неговите функции, евентуалното прилагане на книжовния вариант сред българската диаспора, декларирано със специални закони¹. По такъв начин се създават условия за подобряване на езиковата компетенция на индивида и стабилността на езика като система.

Грижите, свързани с националните въпроси, в това число и с подобряването на езиковата ситуация, се поеа от съответните министерства и департаменти, създадени в Украйна и Молдова. Разшири се мрежата на преподаването на български език и литература като основна дисциплина във висшите учебни заведения, без да се гледа на възникналите икономически трудности. Наред с Киев и Львов, които години наред подготвят българисти, съответни специалности се въведоха в Одеския университет, имащ добри традиции в тази насока от времето на В. Григорович², в Измаилския пединститут и в столичния университет на Молдова. В редица градове /Киев, Одеса, Измаил, Кишинев/ при българските културно-просветни дружества понастоящем функционират неделни училища. Трудно е да се преоцени ролята в тези процеси на България. Достатъчно е да напомним факта, че тя е отворила врати на своите висши учебни заведения пред младежи и девойки от Бесарабия и Таврия и сега тук следват и учат около 600 студенти и ученици, деца на нейните сънародници.

При такива обстоятелства особено остро се чувства необходимостта от единна концепция, така нареченото езиково планиране, изискващо може би не толкова теоретични постулати, колкото установяване на специфичните условия на функционирането на езика и поради това свързано с идеите на социолингвистиката. Важно е също да се направи опит за изясняване на езиковата ситуация, често пренебрегвана или трактувана без оглед на реалностите, за да се прилагат обосновани критерии при избора на необходими мерки за подобряване на езиковия статут в отделен регион на българската диаспора.

Общоизвестно е, че най-многобройна група български преселници живее отвъд Дунава, предимно в Бесарабия и Таврия, образувайки компактни масиви. Според последното преброяване (1989 г.)³ общият им брой е 372 971, от които най-много — 233 800 души са в Украйна, следвана от Молдова /88 419 души/, Русия /32 785 души/, Казахстан /10 426 души/, Узбекистан /2 166 души/, Таджикистан /1 072 души/. В другите млади държави, бивши републики на СССР, броят им е под хиляда души. Статистиката по-рано не даваше сведения за българите извън Молдова и Украйна, а ние виждаме, че те са 50 752 души. Къде те живеят, как да ги локализираме? Дори да предположим, че те са “унесени от вихъра” по градове и села в безкрайните простори на Русия, Средна Азия, все пак ще се намерят, ако не компактни маси, то поне географски пространства с по-активно “българско присъствие” — в най-общ смисъл такива сведения съдържат данните за националния състав на населението по републиките и техните столици, които също са обнародвани. Същите сведения ни подсещат, че понастоящем българските преселници живеят не само на село: 42,6% от тях са в градовете на Украйна, като в Молдова този процент е още по-висок, да не говорим за Русия, където е 82. Ако днес ние не вземаме под внимание този факт и не обърнем внимание върху градското население при провеждане на определена езикова политика, защото смятаме по инерция, че българите са на село, нашите виждания ще са на нивото на 1926 година, когато наистина само 6% от нашите сънародници в разглеждания регион са били градски хора⁴. А сега реалностите са други и всъщност когато говорим за компактно население в Бесарабия, трябва да признаем, че в това понятие влизат не само селата в двете държави с Болград и Комрат, а и други градове, като Измаил, Рени, Белгород-Днестровски /Аккерман/, което не означава, че те не могат да се включат и в други етнически ареали. Българският език по такъв начин обхваща по-широка зона на разпространение и не е хомогенно пространство, както обикновено се смята. То включва в себе си и ония индивиди в дадения ареал, които владеят български език като втори или нероден.

Цифрите на статистиката свидетелствуват, че въображасмата етническа карта на българските преселници съдържа бели петна, за което има редица доказателства. Добър пример в това отношение ни даде известната изследователка на материалната култура на нашия етнос Л. Маркова, извършила проучване

върху смесените бракове на българи от Закарпатска област в Украйна⁵, които обикновено не се споменават в научната литература. Можем да си послужим и с друг пример: в регионалния речник на донските руски говори от 1929 година е включена думата *булгърка* “чушка, пипер; сорт пшеница” и забележката на автора: “На Дону много болгар-огородников”⁶, а излезлият петдесет години по-късно тритомен лексикографски труд върху материал от същия регион отбелязва и някои други думи, които можем да предполагаме, че са български⁷. Не се знае нищо определено за българите в Средна Азия⁸.

При всяко поредно преброяване, извършвано веднъж на десет години, адресантът трябваше да даде отговор на въпроса смята ли родния си език за език на своята националност. Получените данни се използваха от някои демографи за количествено потвърждаване на сближаването на езиците. Дори и да приемем тези цифри като барометър на подобни процеси, ще трябва да констатираме, че последните две статистически опитвания показват един продължителен “фиксинг” — 68%. Да не говорим доколко е коректно едно такова изискване, отправено към хора, запознати с граматиката на някой западен език, но не и с тази на своя език. Посочените данни губят своята стойност при съпоставка с отрицателния отговор, който дават българите по време на всяко преброяване на въпроса дали свободно владеят родния език.

Една от особеностите на функционирането на българския в разглежданата територия е откъснатостта и изолацията му от основния езиков масив и като резултат отсъствието на корелативната му връзка с книжовния вариант. Това обстоятелство стеснява неговата употреба в границите на битово общуване, където и там едва е достатъчен арсеналът на лексикални средства, пренесен на нова почва отпреди сто и седемдесет години, а в отделни райони /както в Олшанка, Кировоградска обл./ — над две столетия. Естествено е да се очаква, че лексикалната система ще е отворена за проникване на елементи от други езици, като очевидни доказателства за това може да бъде проникването например в бесарабските говори от 1918 до 1940 години на румънски елементи и стихийното изместване на повечето от тях в следвоенния период, което свидетелствува за периферния им характер.

Друг важен белег на създалата се ситуация е функционирането на българския език в условията, когато неговите носители свободно владеят друг книжовен език, а понякога и два. Това създава необходими предпоставки за влияния върху разглежданата езикова система, които са многопосочни, като най-чувствително засягат лексиката, имат различна стилистична обогатеност, което до известна степен се определя и от времето на проникването им /не бива да се забравя, че взаимодействието на български с източнославянските езици започва от момента на преселването и съвсем скоро — още в средата на миналия век — придобива по-интензивен характер и ново качество: през училището започва влиянието на писмена и нормирана устна форма първоначално на руския, а по-късно на

молдовския /румънския/, украинския езици. Разбира се, степента на подобните интеграционни процеси има свои хронологични и географски измерения. Тук на повърхността изпъкват преди всичко думи, свързани с реалиите, в които се намират преселниците /*хозяйство* “стопанство”, *райизпъкдм*, *сберкас* “спестовна каса” *телевидение*, *мастерская* “работилница”, *детсад* “детска грдина”, *школа* “училище”, *госбанк* “държавна банка” и др./ . Обаче списъкът на такива думи, обхващащи понятия от различни сфери на живота, е голям, да не говорим за общокултурната и професионалната лексика на специалисти от различни браншове, учители, лекари, инженери — интелигенцията. По такъв начин тези думи се включват като компоненти на изречението, функциониращо иначе според правилата на българската граматика /синтаксиса/, например: *сберкасата е затворена; децата ми са на школата до пладне*. При общуване, особено сред споменати групи хора, сред младежта често възниква необходимост да се излезе извън битовата тематика, което на свой ред предизвиква прилагане на други езикови средства, разширяване на социалната функция на говора. Такива заемки не винаги са единствени експоненти на дадено понятие — те могат да се употребяват като синоними към известни думи от говора, например: *фёршал* “фелдшер”, *ддохтур* “доктор” — *врач*; *книга* “хартия” — *бумага*; *банка* “чин” /в езика на хора в напреднала възраст/ — *пърта*; *приказвам*, /х/ортувам — *балакам* и др. В някои случаи лексемите от подобен вид се противопоставят с допълнителна отсянка “модерна, фабрично изработена вещ” /например: *полюлей* “полилел”: *лостра*, *пдмпа*: (електро)насос, *фенер*:фонар/, изразяват понятия, свързани с механизмирането на различни трудови операции, повишаването на обществената функция на труда и професията и т. н. В отделни случаи по същество става дума вече не толкова за еволюция на самите понятия, колкото за развитието на нови.

Взаимодействието се осъществява и във вид на конвергентни професии, в значителна степен имплицитни, които до известна степен са улеснени благодарение на наличието на много общи елементи в двата езика. В резултат на неволно извършваната съпоставка /”говорейки на два езика човек винаги сравнява”/ във всекидневната реч се извършва корекция според модела на другия език, притежаващ като писмен по-висока престижност, в резултат на което, например числителното *дсем* /закономерен рефлекс на старобълг. *осъмъ*/ е изместено от *восем* /с по-късна епентична съгласна/ напълно, както и *ноджици* заменено с *ножници* и др. В редица случаи паралелни явления се извършват на семантично ниво, например бълг. *играя* “танцувам” под влияние на рес. *игра́ть* “сви́ря” придобива ново значение: *той хубаво играе* /вм. *сви́ри* /на байн. От същото естество е и думата *сорок*, която е изместила *четиридесет* като числително, превърнало се в съществително “панахида на четиридесетия ден след смъртта на близък човек”. Тези явления не са много забележими на пръв поглед: бълг. *та́те* “баща”: /рус. *па́па* “тате; тѣст”/ > бълг. *та́те* “баща”; тѣст

и се разпространяват и върху лексемата *ма́ма*, която започва да означава и “тъща”, като последните значения отпадат от бълг. *дядо* и *баба* и семантично се изравняват с рус. *дед* и *баба*.

Напълно имплицитни са процесите, свързани с възникването на съчетания, нехарактерни за българския книжовен език, използването на по-различни белези, в основата на наименованието, което до известна степен променя изказването и дава отражение върху цялото изречение, например: *Никой не свѣля* /вм. *не вдига*/ *слушѣката*; *той се́ди* /вм. *лежи*/ *в затвора*; *Вие излизате ли* /вм. *слизате ли*/ *на следващата спѣрка*? и др. като буквален превод на изреченията *никто не снимае трубку, он сидит в тюрьме, Вы выходите на следующей остановке* и т. н. В рамките на тези процеси е стеснена например употребата на глагола *обѣждам се*, носителите на говорите не могат инцидентно да съставят съчетания от типа на *вземам рейс, детѣто вдѣгна температура, това се дължи на...* и т. н., трудно се справят със съчетаемостта на лексемите, например на *хубав* и *добър*, *се́дя* и *сто́я* и др., проявяващи известна конкуренция в словоупотребата си. Можем да посочим и други подобни “проекции” върху фонетиката, морфологията, синтаксиса от конвергентен характер, които обхващат не отделни диалектни микрозони, а целия езиков масив. Това е така, защото тук се проявява системният характер на разглеждания диалект /или по-скоро койне/, който до известна степен е раздвижен, търсещ начин за стилистично разслояване, изпитващ необходимост от една по-висша форма, каквато е книжовната — литературният език. Тъй като подобни явления надхвърлят зоната на оживените междуезикови контакти, конвергенцията може да се окаже едва ли не като иманентно явление в това езиково пространство. Трябва да добавим, че върху отбелязаните процеси през настъпващите десетилетия могат да се наслагат нови векторни сили, предизвикани от повишаване на ролята на украински и молдовски /румънски/ в Бесарабия за сметка може би до известна степен и на руски, тъй като те придобиха статута на държавни езици, но тук не е необходимо тези сложни явления да се разглеждат едностранчиво и прибрзано.

При известни обстоятелства се стига и до пряко вмъкване в речта на готови съчетания, изрази и цели блокове от руски, украински и молдовски — неща, които категорично и едностранчиво се квалифицират от неспециалисти с думи като “русификация”, “украинизация”... Всъщност явлениято според нас е по-дълбоко и в него по-скоро бихме съзрели прояви на така наречената диглосия, едновременно съществуване и използване в дадения социум на два езика. В условията на свободно владение на единия, двата, та дори и трите изброени езици /в Бесарабия хората от шестдесет години и нагоре свободно владеят и румънски, като го помнят от училищната възраст, и то в книжовната му — устна и писмена форма/ и отсъствие на елементарни навици от наддиалектния

тип на българския език, разпространен само в метрополията, да се очаква друга ситуация е трудно. Носителите на езика — билингви, не само поради отсъствие на необходимите лексикални средства, но много често за създаване на експресия в изказването "цитират" от друг език отделни изрази, например: *Ела довечера во чибби то не ста̀ло* или: *Да дойдете ну май де кѣт*. И двата примера с фразеологизми от руски и румънски се заместват с бълг. на всяка цена, непознато в говорите. Случаи на подобна чуждоезикова интервенция повишават нивото на самото изказване, а събеседниците имат самочувствието на изисканост и интелигентност, особено ако разговорът е между непознати хора или пък специалисти от някой бранш, а и самата тема има по-абстрактен характер.

Разбира се, че диглосията е предизвикана от билингвизма и като феномен е могла да възникне в специфичните условия на функционирането на езика на българските преселници в Северното Причерноморие. Тя е отражение на реалностите от XX в., каквато и оценка да и се дава. Наблюденията върху това явление ни напомнят, без да правим сравнение, че използването на втори език не е толкова рядко явление в културната и духовна сфера на различни народи¹⁰.

Не трябва да се мисли, че само използването на чужди езици предизвиква стилистично маркиране на изказването. В тази роля, макар и по-скромно, се използват образи, сравнения, конструкции от народната песен, фолклора, например: *Имам една бѣчва кабернѣ, прави синджѣр в чѣшата като налѣеш, мѣдогѣ убаву, рѣйно вѣно, дѣто му дѣмат; И бес тва са вѣжда, че ѣ убаву: убаву момѣ рот ѣма; Кажѣ му да ми вѣрне парѣте, да не се прави на бай Ганю*¹¹. При отсъствие на литературен език ролята на устното народно творчество и — според наши наблюдения — преди всичко на песента е на много високо равнище. Именно това дава основание на учените да смятат тези форми на устното народно творчество най-близки до книжовния език в неписмената му проява.

Би било погрешно, ако от изнесените факти се направи извод за склонността на бесарабските говори да абсорбират чуждоезични елементи и да изпитват деформация. По-скоро това е израз на гъвкавост на езика, който в много случаи е натоварен с повече функционални свойства, отколкото говорите в метрополията, притежава, както показахме, начини за стилистична диференциация. Той е проявил устойчивост и съпротива срещу нахлуванията, особено в граматиката, в основната си лексико-семантична системност и организация, показал е известни развойни тенденции, напълно самостоятелни, изиграл е определена организираща роля, в резултат на което например е възникнало единно бесарабско койне — факт, отбелязан навремето си от проф. Ст. Стойков¹². По такъв начин той е извършил една стъпка напред към изграждане на книжовни форми. В оживените междуезикови контакти не само е възприемал, но и е бил извор за заемане в руските, украинските, молдовските¹³ и гагаузките говори. Той има съществен дял в изграждането на един общ лексикален фонд,

своеобразен бесарабски езиков съюз, характерен за говорите на всички етнически групи в южните райони на Украйна и Молдова.

Нов тласък, който най-бързо ще промени талвега на неговото течение, е извършен със започналите в училищата часове по български, с вестниците на български и за българите, с по-често чуваните там особено сред интелигенцията *отбелязвам, моля, културни връзки, камидни и вестници*, още довечера не познати, а днес толкова изразителни и празнични в своята нова национална премяна. Можем да кажем, че пред нашите очи се извършва едно велико дело — говорите в изследвания регион не само придобиват нов статут чрез прилагане на писмеността, но и разширяват своята функционална натовареност, използвайки богатата образна и понятийна система, изградена върху целия български езиков масив. Установяването на корелативните връзки с писмената форма, изградена върху едни общи основи, е най-естественият път на развитието на майчиния език на българското население извън границите на метрополията.

Трябва да кажем, че опит за въвеждане на книжовен език за първи път е извършен в Бесарабия още през шестдесетте години на миналия век с откриването на Болградската гимназия, осветяването на храма "Преображение Господне", както и на много други черкви и училища по селата, издаването на вестници и книги /около 60 названия/. Един от първите изследователи на българските говори от гледна точка на социолингвистиката — проф. С. Б. Бернщейн¹⁴ — отбелязва книжовното влияние върху езика на болградци, който според нашите наблюдения и сега се отличава с по-ограничена вариативност в една наддиалектна форма, осъзнавана от дошлите в града селяни като образец. В другия ареал — сред таврийските българи, в селата край Одеса, Кировград, Николаев през 30-те години родният език започва да се преподава в училищата, издават се книги /около 120/ и вестници на български, дори републикански /в Харков/. Поради отсъствието на този език от общокултурната среда в България и въвеждането на правописни норми, неадекватни на тези в метрополията, още в ония години започна да се наблюдава известен спад в употребата му, а след известно време върху него беше наложена и забрана¹⁵. В същия период възниква и оригинална художествена литература, представители на която са Мишо Хаджийски¹⁶, Никола Фуклев, Иван Гедиков, Ана Карима, Семеон Червенаков и др.

Не е нужно да се доказва, че навлизането на народното слово след няколко десетилетия по-късно чрез училище, вестниците и книгите е един закъснял и поради това много насъщен акт, за който отдавна бяха подготвени необходимите условия чрез опазването на майчиния език и високото интелектуално и културно ниво на младото поколение. В края на 70-те — началото на 80-те години на литературния хоризонт се появи нова генерация поети и писатели, сред които Петър Бурлак-Вълканов, Нико Стоянов, Владимир Калоянов и др., които чрез стихията на родната си реч търсеха опора и собствен път в своето творчество.

Нека както и предишните поколения да сме оптимисти, да се надяваме, че в края на XX век благородната кауза ще сполучи. При изграждането на концепцията за преподаването на български се изисква повече търпение, акцентите може би по-добре е да се слагат не върху стандарта и узуса, а върху факта, че е една по-висока форма на говоримия език. Отчитайки по-скромните в общокултурно отношение условия за протичането на отбелязаните процеси, необходимо е да се търси опора при преподаването не толкова в другите езици, колкото в самата народна реч, в песните, приказките, пословиците и поговорките. Необходимо е да се разшири географията на преподаването. Трябва да се преодолее едностранчивата грижа за компактните групи и масиви, да се обърне внимание върху живеещите българи в града. Отчитането на езиковата ситуация и процесите в българската диаспора е гаранция за избор на правилни жалони, които трябва да се сложат, за да се проправи пътят на развитието на българския език в Украйна и Молдова, ако наистина искаме да се грижим за неговата виталност.

БЕЛЕЖКИ

¹ Закон України "Про національні меншини в Україні. — К., 26.06.1992; Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки про мови в Українській РСР /принятий Верховною Радою Української РСР 28.10.1989/.

² Стоянов, И. А. За възникването и развитието на езиковедската българистика в Украйна. — Съпоставително езикознание, 2, 1985, с. 56—64.

³ Резултатите от преброяването оперативно бяха публикувани в списание "Вестник статистики", започвайки от бр. 3, 1990 г.

⁴ Наулко, В. И. Развитие межэтнических связей на Украине. Историкоэтнографический очерк. — К., 1975, с. 119.

⁵ Маркова, Л. В. О влиянии смешанных браков на процесс ассимиляции национальных групп /българи Закарпатя/. — Славянское и балканское языкознание: Проблемы интерференции и языковых контактов. — М., 1975, с. 255—256.

⁶ Миртов, А. В. Донской словарь: Материалы к изучению лексики донских казаков. — Ростов-на-Дону, 1929, с. 30.

⁷ Стоянов, И. А. /ред./ Словарь русских донских говоров /Т. 1—3, Ростов-на-Дону, 1975—1976/. — Мовознавство, 4, 1978, с. 80—82.

⁸ Преди десетина години едно от най-популярните у нас списания "Работница" публикува на корицата си цветна снимка на Г. Стоянова, живееща в Казахстан. Нейното село е основано в началото на XX век от бесарабски преселници и е смесено: живеещите в него казахи говорят, както научихме по-късно, и на български. Изглежда, че случаят с изселването на четиридесет семейства по същото време /"преди голямата война"/ от село Койнак в Задуралска Русия, описано в романа на П. Труфкин "Беженарите" /2 изд., С., 1983/, почива върху реални събития.

⁹ Стоянов, И. А. Из спостережень над системою числѣвника в болгарскихъ говѣркахъ пѣвдїи України. — Мовознавство, 4, 1983, с. 27—33.

¹⁰ Като пример можем да посочим разпространението на френския език в средите на руското дворянство през XVIII век и отражението на това явление в художествена литература /например във "Война и мир" от Л. Н. Толстой/. Тук можем да си спомним и "Под сурдинка" на Д. Дебелянов с откъс от стихотворението на Пол Верлен, цитиран в оригинал.

¹¹ *Рѣно вѣно* е устойчиво съчетание /*рѣйно* е от *рѣен, фонетичен вариант на *рѣен*/, пренесено от народните песни; в същия извор е популярното сравнение "дълбока река брод няма, хубава мома род няма", представено тук в съкратен вид; коментирайки третото изречение, трябва да отбележим, че адресантът /от с. Шекерли-Китай, сега Суворово, Одеска област/ се съгласи, че бай Ганю е някакъв обобщен образ /"тъй му думат у нас"/, съществуващ в някои изказвания с известна конотация и не е литературният герой на Алеко Константинов, което е нормално при отсъствие на българска книжнина в последните десетилетия. Разбира се, че се срещнаха и единични читатели — предимно млади хора, които смятат, че това име в говора им е хипотетично, образуващо фразеологизирани съчетания и е първично по отношение на литературния персонаж.

¹² Стойков, Ст. /ред./ С. Б. Бернщейн, Е. В. Чешко, Э. И. Зеленина. Атлас болгарскихъ говоровъ СССР. Карты. Вступительные статьи. Комментарии к картам. М., 1958. — Статьи и материалы по болгарской диалектологии, 10, 1962, с. 130.

¹³ В а щ е н к о, С. В. О русско-украинско-болгарских контактах. /По материалам переселенческих говоров/. — Всесоюзная конференция по славянской филологии: Программа и тезисы. — Л., 1962, с. 61—63; С т о я н о в, И. А. Болгарские элементы в русских говорах Одесской области. — В: Русские говоры на Украине. — К., 1982, с. 99—115; С ъ щ и я т. Лексическое взаимодействие болгарских говоров с русскими, украинскими и молдавскими говорами. — В: Международный конгрес по болгаристика, I. София. 1981. — С., 1982, с. 249—254; Д р о з д о в с к и й В. П. Болгаризми в українських говірках південнобесарабського примор'я. /Характеристика окремих лексико-семантичних груп/. — В: IV Міжвузівська республіканська славистична конференція. 12—14 жовтня 1961 р. — Одеса, 1961, с. 59—62; в регионалния си речник А. Москаленко /вж. М о с к а л е н к о А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської обл. — Одеса, 1958/ сред диалектизмите от чужд произход със специална ремарка посочва значително количество думи от българските говори на Украйна.

¹⁴ Б е р н щ е й н, С. Б. О языке города Болграда. — Ученые записки Института славяноведения АН СССР, 2, 1950, с. 225—231.

¹⁵ С т о я н о в, Е. П. З історії нормування болгарської мови в Україні. — Мовознавство, 3, 1993, с. 60—66.

¹⁶ Произведението на М. Х а д ж и й с к и "Българи в Таврия", станало библиографска рядкост, е издадено през 1992 година във Велико Търново с послесловие на г-н Стефан Анчев. Очерк за живота и творчеството е публикуван от Л а з а р Г е о р г и е в /Забравен таврийски писател. — в. "Ангени", 29, 30 юли 1992/.

КЪМ ВЪПРОСА ЗА РАЗЛИЧИЯТА МЕЖДУ ДИАЛЕКТНА И КНИЖОВНА ЛЕКСИКА

ЛЮБКА СТОИЧКОВА

/Върху материал от диалектите на бесарабските българи/

До средата на XVIII век, когато започва масовото преселване на българи в Бесарабия, народният говорим език е завършил прехода си от синтетизъм към аналитизъм. От граматическата характеристика на именната система са изчезнали падежните окончания; глаголните времена и наклонения са се усложнили и обогатили; аналитични са степените за сравнение при качествените прилагателни имена и наречията, както и образуването на бъдеще време; утвърдена е употребата на постпозитивен определителен член. Така началото на новобългарския период в историята на новобългарския книжовен език, което се свързва с началото на българското Възраждане, съвпада с компактното заселване на българи в Бесарабия. Това е от своя страна условието, което предопределя закономерното място на диалектите на бесарабските българи в единната ни езикова територия.

В диалектологията и историята на новобългарския книжовен език е утвърдено мнението, че отношението между книжовен език и диалекти не е отношение между две системи, а отношение на една по-обработена форма към една по-необработена /Стойков, 1952, с. 144/.

Наддиалектният характер на книжовния език се изразява в неговата нормативност и висока обработеност на изразните средства. Освен това той е поливалентен, т. е. обслужва всички области /сфери/ на националния, икономически и културен живот на обществото /Русинов, 1984, с. 13/. От казаното може да се заключи, че диалектите, в това число и тези, които са извън географската ни територия, споделят граматическия строеж и основния речников състав на книжовния език, но в тях липсват лексеми от областта на науката, техниката, изкуството и политиката.

В предлаганото изследване, чийто обект са лексеми за названия на предмети от бита в диалектите на бесарабските българи, ще анализираме спецификата на този лексикален пласт откъм произход на думите, ще проследим случаите на семантично преосмисляне при някои от тях, което най-често се движи към